

**Статијата прв пат е објавена во списанието ТАНГЕНТА на
ДМ на Србија во 1996/97 година**

ГОТФРИД ВИЛХЕЛМ ЛАЈБНИЦ 350 ГОДИНА ОД РОЂЕЊА

Ненад Теофанов, Нови Сад

Наш разум, уз помоћ божанског духа, открива природне законе

Г.В.Лајбниц

У енциклопедијама се, након имена Готфрид Вилхелм фон Лајбниц (1.7.1646–14.11.1716.) наводе следећа занимања: филозоф, математичар, историчар, правник, дипломат, физичар, педагог, лингвист, политичар. Енциклопедисти не претерују; Лајбниц је, штавише, у свим наведеним областима имао значајне резултате.

Рођен у угледној породици у Лајпцигу, Лајбниц је од ране младости, углавном самоук, стекао класично образовање. Студије права је уписао у својој петанестој години а у току студирања је слушао и предавања из филозофије и математике. Универзитет у Лајпцигу је одбио његову докторску дисертацију због младости кандидата. Лајбниц је тада имао двадесет година. Исте, 1666. године, докторирао је на правима, али на Универзитету у Алдорфу, крај Нирнберга. Његова блистава дисертација о новом методу учења права обезбедила му је дипломатску каријеру. Као цењени дипломат често је путовао широм Европе. У једној мисији 1672. године, у Паризу упознаје славног физичара Кристијана Хајгенса. Лајбниц је у свет математике први пут озбиљније закорачио у својој двадесет и шестој години помоћу приватних часова које му је давао Хајгенс. Већ након три године Лајбниц је, по свом сопственом тврдењу, открио "основну теорему диференцијалног рачуна". Тај рад је објављен 1677. године. Исту теорему је, пре Лајбница, доказао али не и објавио Исак Њутн. Та формула, данас позната као Њутн-Лајбницова формула, беше узрок нечувене свађе у свету математике. Енглеска научна елита је оптуживала Лајбница за крађу научних идеја, уздижући значај свог националног хероја. На жалост, та врста свађе се, након Њутна и Лајбница, више пута понављала у историји математике.

Лајбницу се приписује увођење појма функције у математичку анализу, увођење ознака dx за диференцијал и $\int$ за интеграл. (Ознаку fx за

функцију променљиве x је увео Ојлер у XVIII веку.) Енглеска математичка школа је, користећи компликованију Њутнову нотацију, почела да заостаје за европском, која је, предвођена браћом Бернули, прихватила једноставнију Лајбницову нотацију. Између осталог, Лајбниц је установио да су диференцирање и интеграција међусобно супротне операције, доказао је формулу за изводе вишег рада производа две функције, а његова идеја о "универзалном језику" је претеча модерних стремљења у логици и комбинаторици. Помоћу тог "универзалног језика" могли бисмо да резонујемо у етици и метафизици скоро на исти начин као и у геометрији и анализи. То би био општи метод помоћу ког би се истинита размишљања сводила на врсту формалног рачуна. Ова грандиозна Лајбницова идеја је била сагледана у правом светлу тек са процватом логике крајем прошлог и почетком овог века.

Наведимо још да је Лајбниц без успеха покушао да уједини католичку и протестантску цркву, био је члан париске академије наука, 1700. године је основао Берлинску академију наука и на крају споменимо и његово словенско порекло, које је често истицао. Његова филозофска мисао је претходила процвату немачке класичне филозофије. Умро је у ХанOVERу 1716. године. До вечног пребивалишта га је пратио само његов лични секретар.

Лајбниц је прво вршио дужност архивара на двору у ХанOVERу. Касније је узео активно учешће у преговорима који су на крају довели представника ХанOVERског двора на енглески престо. То су жарко желели виговци у Енглеској, с којима се Лајбниц зближио кад је постао члан Краљевског друштва.

Џонатан Свифт, међутим, припадао је торијевцима који су били на страни династије Стјуарт. Тако су се ова два човека нашли у два непријатељска тabora.

У књизи "Гулверова путовања", Свифт са отровним сарказмом исмева научнике Лапите—Краљевско друштво. Треба ли да се чудимо, онда, што је једна од отровних Свифтових стрела усмерена, такође, против Лајбница:

So, naturalists observe, a flea
with smaller fleas that on him prey;
and these have smaller fleas to bite'em:
and so proceed ad infinitum.

Разуме се, ова Свифтова тирада је у вези и са Левенхуквим проналаском микроскопа.

Благовест Долапчиев